

УДК 341

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-643-650

Вячеслав КОВАЛЕНКО©

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Здійснено дослідження ролі судового прецеденту в системі права Європейського Союзу та України, а також розкрито правову характеристику судового прецеденту у правовій системі України.

З 2006 року українським законодавством офіційно визнано практику ЄСПЛ з його прецедентами правовим джерелом України. Доказом обґрунтування точки зору стосовно визнання судового прецеденту в якості джерела національного права можна визнати Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», положеннями статті 17 котрого визначено, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права».

Оскільки ЄСПЛ зі своїми основними протоколами постає правовим джерелом України, а тому офіційне тлумачення, сформульоване ЄСПЛ, має обов'язковий задля вітчизняного правозастосовувача характер. Так, ми маємо всі підстави сьогодні казати про те, що, визнавши ЄСПЛ, українська правова система розпочала своє знайомство з прецедентним правом.

Ключові слова: судовий прецедент, Європейський Суд з прав людини, джерело права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ЄСПЛ.

Постановка проблеми. Дуже довгий час судовий прецедент не можна було визнати правовим джерелом України, лише протягом останніх десятиріч науковці почали визнавати судові прецеденти під час використання практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в якості субсидіарного правового джерела, що вимагає внесення змін у традиції правозастосування, а також стиль правового мислення в державі взагалі [1].

Україна, проголосивши курс на європейську інтеграцію, повинна слідкувати за змінами, що відбуваються на європейському просторі. Процес утвердження Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» актуалізував питання щодо судового прецеденту. Статтею 17 цього закону передбачено наступне: «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [2].

Тож обов'язковість практики ЄСПЛ закріплена на рівні законодавства, через що суди України мають обов'язково зважати на неї під час винесення рішень. Визнання й використання прецедентної практики ЄСПЛ, котра має істотний вплив на формування права ЄС, є вкрай корисною під час адаптації українського законодавства до правової системи Європейського Союзу [3].

У сучасних умовах розвитку України з врахуванням євроінтеграційних процесів, що політичною ланкою нашої країни визнано найважливішими, актуальним питанням є визначення природи прецедентів, зокрема і міжнародного походження, як джерел правового регулювання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблематикою прецеденту, аналізом окремих підходів праворозуміння, ознак і притаманних прецеденту характерних рис займалися такі науковці та юристи, як: Т. Анакіна, Є. Бондаренко, П. Гук, Н. Гураленко, В. Завгородній, В. Завидняк, С. Загайнова, В. Кононенко, Б. Малишев, А. Марченко, Н. Слотвінська, С. Шевчук та ін.

© В. Коваленко, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5410-904X>

marshall24111989@gmail.com

Метою статті є проведення дослідження ролі судового прецеденту в системі права Європейського Союзу та України, а також розкриття правової характеристики судового прецеденту у правовій системі України.

Виклад основного матеріалу. З 2006 року українським законодавством офіційно визнано практику ЄСПЛ з його прецедентами правовим джерелом України [2]. Потрібно звернути увагу на те, що практика ЄСПЛ має безпосередній вплив на утворення законодавчої доктрини в нашій державі. Даний висновок можна зробити, проаналізувавши зміст певних прийнятих нормативних актів та підписаних міжнародних правових документів. Так, згідно з положеннями ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) від 04.11.1950 держави-учасниці (зокрема й Україна) повинні реалізовувати рішення ЄСПЛ у всіх справах, у котрих вони постають сторонами [4].

Статтею 9 Конституції України закріплено основне загальноправове положення стосовно обов'язковості актів міжнародного характеру. Чинні міжнародні договори, котрі ратифіковано Верховною Радою України (ВРУ), є складовою національного українського законодавства [5].

Перші кроки до офіційного визнання судового прецеденту як правового джерела в нашій державі вже зроблено, зокрема, про це свідчить аналіз міжнародних актів у галузі прав людини. Так, Україною прийнято Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», яким визнано обов'язковість юрисдикції ЄСПЛ у всіх питаннях, котрі мають відношення до тлумачення та використання Конвенції [6].

Також доречним є звернення до правових положень процесуальних кодексів України, які також зазначають, що суди України мають враховувати практику ЄСПЛ у своїй діяльності. Так, відповідно до ч. 2 ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України принцип верховенства права у кримінальному провадженні використовується із врахуванням практики ЄСПЛ [7]. Положеннями частини 4 статті 10 Цивільного процесуального кодексу України встановлюється обов'язковість застосування під час розгляду справ ЄКПЛ та протоколів до неї, що були ратифіковані ВРУ, а також практику ЄСПЛ в якості джерела права [8]. Подібну норму вміщено до Господарського процесуального кодексу України (ч. 4 ст. 11 ГПК) [9]. У Кодексі адміністративного судочинства України у ч. 2 ст. 6 також зазначено, що судами використовується принцип верховенства права з врахуванням судової практики ЄСПЛ [10].

Самою Конвенцією, зокрема статтею 32, встановлюється судове юрисдикційне поширення на всі питання стосовно тлумачення й використання Конвенції, а також протоколів до неї [4].

Як зауважено А. Веніаміною, рішення ЄСПЛ є офіційною формою роз'яснення невідчуваних прав людини, що закріплюються та гарантуються ЄКПЛ, котра постає складовою національного законодавства, та через це – джерелом законодавчого правового регулювання та правозастосування в нашій державі [11].

Проте більш вагомим доказом обґрунтування точки зору стосовно визнання судового прецеденту в якості джерела національного права можна визнати Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», положеннями статті 17 котрого визначено, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [2].

Зважаючи на те, що рішення ЄСПЛ за правовою природою постають прецедентами, в Україні на рівні законодавства створено умови задля використання українськими судами прецеденту в якості одного із головних правових джерел. Відтак можна казати про те, що ЄКПЛ постає складовою комплексу законодавства України та повинна використовуватися як і закони, що було прийнято у правовому порядку [12, с. 65].

Велика кількість вчених-правників підтримують думку законодавця стосовно розуміння практики ЄСПЛ в якості правового джерела. Даних вчених пропонується віднести до першої групи. Так, М. Мазур вважає, що прецедентам ЄСПЛ притаманний похідний від Конвенції характер, однак істотно ними розширюється та доповнюється її нормативний зміст. Зважаючи на це, у комплексі джерел вітчизняного конституційного права прецеденти ЄСПЛ за правовою силою було б логічно розташувати на щабель, що слідує за міжнародними договорами, котрі ратифіковані ВРУ [13, с. 11].

О. Соловійов визначив обсяг практики ЄСПЛ, котру можна розглядати в якості правового джерела. Вона формується з:

1) правових положень, що відтворюються в мотиваційних частинах щонайменше 2 рішень ЄСПЛ, винесених з аналогічних справ;

2) правових положень, сформульованих судом щодо мотивації власних рішень, котрими чи то конкретизуються існуючі абстрактні норми ЄКПЛ, чи то заповнюються прогалини у правовому регулюванні, яке реалізується такими приписами [14, с. 13].

О. Кочура практику ЄСПЛ як правового джерела розуміє через поняття частини правового досвіду та результатів діяльності ЄСПЛ й Європейської комісії з прав людини, що виражено в межах їхніх офіційних актів (рішень (постанов), ухвал), котрі є чинними й вміщують істотні та актуальні правові обов'язкові або переконливі позиції про права і свободи людини та громадянина [15, с. 136].

Цікавою постає позиція М. Козюбри, котрим зауважено, що практика ЄСПЛ без Конвенції не може існувати взагалі, тож під даною практикою розуміються рішення ЄСПЛ, котрі постають допоміжним джерелом права й відносяться до практичного використання положень ЄКПЛ як головного правового джерела [16, с. 162-164].

Н. Слотвінська визнає, що судова практика постає правовим джерелом у тих ситуаціях, за яких в судовому акті вищого суду закріплюються такі положення:

- 1) роз'яснення щодо використання нормативно-правових актів;
- 2) нові правові матеріальні та/чи процесуальні правила;
- 3) тлумачення правових положень;
- 4) правова позиція, що долає прогалини, дефекти чи колізії в нормативному акті

[17, с. 10].

Друга категорія вчених підтримують те, що практика ЄСПЛ постає виключно джерелом тлумачення. Так, вченим В. Кононенком зазначено, що ЄСПЛ у власній практиці прийнято додержуватися не як такого прецеденту, а скоріше, відповідати на правові запитання під час тлумачення ЄКПЛ. Наслідки даної процедури вже не оспорожують, вони об'єктивно існують та стають правовими позиціями, на котрі ЄСПЛ може посилається в наступних рішеннях, даючи їм назву «прецедент». З наведеної думки вченого можна прийти до висновку, що рішення ЄСПЛ постають прецедентами тлумачення ЄКПЛ, а отже, такі рішення можна визнати джерелами тлумачення Конвенції. Саме через це українські суди мають використовувати практику ЄСПЛ [18, с. 17; 19]. Схожої думки дотримується і вчена Т. Дудаш, яка відмічає, що практиці ЄСПЛ не притаманний джерельний характер, натомість її можна визнати джерелом тлумачення або конкретизації правових положень. Джерело права – це виключно норми ЄКПЛ [20, с. 129].

С. Палешник зазначає, що рішенням ЄСПЛ зазвичай притаманний обов'язковий характер виключно по відношенню до них самих, через що твердження, що вони постають правовим джерелом для вітчизняного законодавства постає надто натягнутим, адже ЄСПЛ не утворює права. Тож доречним постає зазначення того, що рішення ЄСПЛ постає виключно джерелом тлумачення ЄКПЛ [21, с. 152].

До третьої групи зарахуємо тих вчених, які взагалі заперечують розгляд судової практики в якості правового джерела. Так, О. Попов [22] звертає увагу на те, що застосування поняття «судова практика», аби позначити формально-юридичні джерела права, не є цілком коректним як через багатозначність самої дефініції, так і через те, що в правовій науці не вироблена обґрунтована концепція, котра дозволила б визначити судову практику одним з формальних правових джерел. Вчений відносить до джерел права акти судових органів, серед котрих є також і рішення міжнародних судів.

В. Завгороднім підсумовуються всі вищенаведені думки науковців щодо природи рішень ЄСПЛ, зокрема:

1) певні науковці визначають практику ЄСПЛ в якості правового джерела з боку формально-юридичного підходу, іншими словами, як спосіб зовнішнього вираження правового положення. Даний підхід до розуміння, як вважає В. Завгородній, постає не обґрунтованим, оскільки ЄСПЛ відповідно до Конвенції й Регламенту не реалізує функцію з правотворчості та у процесі своєї діяльності не формує правових норм, котрими доповнюються або конкретизуються норми ЄКПЛ;

2) розуміння практики ЄСПЛ як «джерела тлумачення» Конвенції, що вченим також не підтримується, адже даним джерелом постають суб'єкти тлумачення, котрими є судді ЄСПЛ;

3) В. А. Завгородній підтримує останню позицію науковців, стосовно того, що «джерелом» постає не безпосередньо практика, котру варто розглядати в якості

системного утворення, яка містить діяльність ЄСПЛ, а тільки правові позиції ЄСПЛ як структурний елемент його рішень. Причому пріоритет надається ustalеним правовим позиціям, а також новим правовим позиціям, що було сформовано з врахуванням сучасних умов розвитку відносин у суспільстві [23, с. 34].

Інтеграція України до ЄС вимагає від нас адаптації українського права до стандартів права ЄС, зокрема системи судового захисту прав й свобод людини та громадянина. У цьому контексті набуває актуальності питання щодо визнання практики ЄСПЛ правовим джерелом, котре прийнято вирішувати як на рівні законодавства, завдяки ратифікації ЄКПЛ, так і на науковому рівні, за допомогою утворення особливого прецедентного права ЄСПЛ. Про це свідчить зобов'язання країн-членів ЄКПЛ визнавати прецеденти суду повноцінним джерелом національного права.

У випадку, коли для країн англо-американської правової системи це є звичайним, можна сказати, традиційним явищем, то для представників романо-германської правової системи – запровадження нового європейського прецедентного права в національній правовій системі є новацією, адже судова практика ЄСПЛ конкурує з національним законодавством, що має перевагу та визнається основним джерелом права. Причому судова практика ЄСПЛ виходить із принципу верховенства Конвенції над внутрішнім законодавством країн-учасниць, включаючи і їх національні конституції.

Така проблематика має гостре відношення до України, яка постає елементом континентальної правової сім'ї, де головним правовим джерелом визнається закон, а судові рішення мають правозастосовний характер та не відносяться до нормативних актів у національному праві.

Однак реалізувати прагнення України до інтеграції в європейське співтовариство можливо не лише шляхом співробітництва, стратегічного партнерства, а в майбутньому – і набуття членства в Європейському Союзі, однак і за допомогою адаптації українського законодавства до європейського, зокрема і завдяки визнанню практики ЄСПЛ правовим джерелом як кроку в адаптації законодавства України до законодавства ЄС [24, с. 149-150].

Як було слушно зазначено В. Паліюком, ЄСПЛ зайняв позицію доктрини судового прецеденту, адже вона постає надійним інструментом захищення прав людини саме на базі ЄКПЛ [25, с. 54]. Іншими словами, справи ЄСПЛ не є прецедентами у класичному розумінні, проте постають єдиним джерелом з динамічного тлумачення ЄКПЛ.

Отже, оскільки ЄКПЛ зі своїми основними протоколами постає правовим джерелом України, а тому офіційне тлумачення, сформульоване ЄСПЛ, має обов'язковий задля вітчизняного правозастосовувача характер. Так, ми маємо всі підстави сьогодні казати про те, що, визнавши ЄКПЛ, українська правова система розпочала своє знайомство з прецедентним правом.

Уперше прецедентне право ЄСПЛ було використано в Україні у Рішенні КСУ від 29.12.1999 у справі № 1-33/99 (справа щодо смертної кари): «Смертна кара як вид покарання суперечить статті 28 Конституції України, відповідно до якої «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Названа стаття відтворює положення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Невідповідність смертної кари цій статті Конвенції підтверджує ЄСПЛ, юрисдикцію якого щодо тлумачення ЄКПЛ було визнано Україною» [26].

Йдеться безпосередньо щодо класичної справи Сорінга – основу прецедентного права ЄСПЛ за статтею 3 Конвенції (*Soering v. United Kingdom*, 1989). У процесі її розгляду було виявлено порушення статті 3 ЄКПЛ саме через те, що людина, котру було засуджено до смертної кари, повинна очікувати невизначений й довгий період часу до власної страти, адже існує потреба у використанні судової процедури оскарження вироку, що веде до психічних страждань – так званого «синдрому камери смертників». ЄСПЛ у пункті 106 вищенаведеного рішення погодився з тим, що засудженому до смертної кари варто надати право використання «комплексу процедур, що надаються після винесення вироку», і це є «потенційно корисною справою». Однак «їхнім наслідком постає те, що засуджена особа має впродовж багатьох років перебувати в очікуванні смерті й тяжкого та зростаючого напруження від життя у стані постійно присутньої тіні смерті». На думку ЄСПЛ, це можна визнати порушенням статті 3 ЄКПЛ, через що людину не можна видавати до третьої країни, у межах котрої існує можливість

застосування до особи смертної кари [24, с. 157-158].

Одним із українських дослідників даної сфери було влучно зауважено, що здійснюючи аналіз різних точок зору стосовно питань визнання або невизнання рішень ЄСПЛ в якості джерела права, можна чітко констатувати, що на порядок денний діяльності українських судів виносяться як питання використання норм ЄКПЛ, так і практичне застосування рішень ЄСПЛ. Українські суди впритул наблизились до використання норм Конвенції й застосування рішень ЄСПЛ, а деякі взагалі почали застосовувати прецедентні рішення ЄСПЛ [27, с. 21].

Як вважає С. Шевчук, існує два найважливіші правові аргументи за визнання обов'язковості рішень ЄСПЛ для України:

– пункт перший Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», де зазначається, що Україною повноцінно визнається на своїй території дія ... статті 46 ЄКПЛ 1950 року стосовно визнання обов'язковою та без укладення спеціальної угоди юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення та використання ЄКПЛ [6];

– ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», зокрема стосовно використання судами ЄКПЛ та практики ЄСПЛ як правових джерел [28, с. 455].

Висновки. Аналіз наукового та практичного матеріалу дозволяє стверджувати, що рішення ЄСПЛ за власною юридичною природою постають складовою судової практики, котра є унікальним правовим джерелом прецедентної природи, ядром якої постає правова позиція та під час прийняття котрої вирішується відповідна справа й реалізується офіційне тлумачення правових положень ЄКПЛ [29, с. 22].

Ратифікація ЄКПЛ й імплементація її положень до національного законодавства теоретично ставить Україну на рівень розвинутих держав Європи. Проте бездумним копіюванням міжнародних традицій законодавства можна зруйнувати всю систему процесуального законодавства. Наразі Україна має поглибити імплементацію норм безпосередньо ЄКПЛ, закріпити на рівні законодавства процедуру їхнього використання в національній системі судочинства й визначити позицію прецеденту ЄСПЛ в якості джерела тлумачення положень ЄКПЛ й певних норм права, що викладено в Основному законі України.

Список використаних джерел

1. Черняк О. Судовий прецедент – джерело українського права. *Юридична газета*. 2013. № 12. С. 44–45.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
3. Анакіна Т. М. Особливості прецедентного права в країнах-членах Європейського Союзу. URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI/19.htm#Анакіна.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
9. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
10. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
11. Веніамінова А. Рішення Європейського суду – джерело права для українського правосуддя? *Юридична газета*. 2013. № 12. С. 44–45.
12. Орлова О. О., Страшко О. В. Місце судового прецеденту в системі джерел українського права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 62–69.
13. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого.

Харків, 2009. 20 с.

14. Соловійов О. В. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики Страсбурзького суду в Україні (загальнотеоретичні аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2011. 16 с.

15. Кочура О. О. Європейський суд з прав людини в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод громадян України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. 216 с.

16. Загальна теорія права : підруч. ; за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

17. Слотвінська Н. Д. Судова практика як джерело права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2017. 18 с.

18. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 19 с.

19. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 218 с.

20. Дудаш Т. І. Практика Європейського суду з прав людини : навч. посібник. 3-є вид., стер. Київ : Алерта, 2016. 488 с.

21. Палешник С. І. Тлумачення в судовій практиці: поняття, особливості, види : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 185 с.

22. Попов О. В. Теоретико-правовые вопросы судебного правотворчества в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Волжский ун-т им. В. Н. Татищева. Тольяти, 2004. 18 с.

23. Завгородній В. А. Джерельність практики Європейського суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017, № 5. С. 33–36.

24. Марченко А. А. Судовий прецедент у правовій системі України (1991-2010 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / НАВС. Київ, 2015. 202 с.

25. Палюк В. П. Рішення Європейського Суду з прав людини і практика розгляду цивільних справ судами України. *Вісник Верховного Суду України*. 2001. № 2(24). С. 53–56.

26. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190¹ Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29.12.1999 № 11-рп/99. *Офіційний вісник України* від 11.02.2000 р., № 4, ст. 126.

27. Куц Г. Застосування норм Європейської конвенції та прецедентної практики Європейського суду з прав людини судами України. *Право України*. 2002. № 2. С. 18–23.

28. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Київ : Реферат, 2007. 640 с.

29. Завгородній В. А. Правова природа рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15(1). С. 19–22.

Надійшла до редакції 03.12.2021

References

1. Chernyak, O. (2013) Sudovyyu pretsedent – dzherelo ukrayins'koho prava [Judicial precedent – the source of Ukrainian law]. *Yurydychna hazeta*. № 12, art. 44–45. [in Ukr.].

2. Pro vykonannya rishen' ta zastosovannya praktyky Yevropeys'koho Sudu z prav lyudyny [On the implementation of decisions and application of the case law of the European Court of Human Rights] : Zakon Ukrayiny vid 23.02.2006. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2006. № 30, art. 260. [in Ukr.].

3. Anakina, T. M. Osoblyvosti pretsedentnoho prava v krayinakh-chlenakh Yevropeys'koho Soyuzu [Features of case law in the member states of the European Union]. URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI/19.htm#Anakina. [in Ukr.].

4. Konventsiya pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950]. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. [in Ukr.].

5. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996 [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 1996. № 30, art. 141. [in Ukr.].

6. Pro ratyfikatsiyu Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsiyi [The Constitution of Ukraine of June 28, 1996] : Zakon Ukrayiny vid 17.07.1997. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 1997. № 40, art. 263. [in Ukr.].

7. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny vid 13.04.2012 [Criminal Procedure Code of Ukraine of April 13, 2012]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13, art. 88. [in Ukr.].

8. Tsyvil'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny vid 18.03.2004 [Civil Procedure Code of Ukraine

- of March 18, 2004]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2004. № 40–41, 42, art. 492. [in Ukr.].
9. Hospodars'kyu protsesual'nyy kodeks Ukrainy vid 06.11.1991 [Economic Procedural Code of Ukraine of November 6, 1991]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 1992. № 6, art. 56.
10. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 [Economic Procedural Code of Ukraine of November 6, 1991]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2005. № 35–36, № 37, art. 446. [in Ukr.].
11. Veniaminova, A. (2013) Rishennya Yevropeys'koho sudu – dzherelo prava dlya ukrayins'koho pravosuddya? [The decision of the European Court – a source of law for Ukrainian justice?] *Yurydychna hazeta*. № 12, pp. 44–45. [in Ukr.].
12. Orlova, O. O., Strashko, O. V. (2016) Mistse sudovoho pretsedentu v systemi dzherel ukrayins'koho prava [The place of judicial precedent in the system of sources of Ukrainian law]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. № 3, pp. 62–69. [in Ukr.].
13. Mazur, M. V. (2009) Akty orhaniv sudovoyi vlady yak dzherelo konstytutsiynoho prava Ukrainy [The place of judicial precedent in the system of sources of Ukrainian law] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 / Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 20 p. [in Ukr.].
14. Solovyov, O. V. (2011) Zastosuvannya Yevropeys'koyi konventsiyi z prav lyudyny ta praktyky Strasburz'koho sudu v Ukraini (zahal'noteoretychni aspekty) [Application of the European Convention on Human Rights and Practice of the Strasbourg Court in Ukraine (general theoretical aspects)] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / L'viv. nats. un-t im. Ivana Franka. Lviv, 16 p. [in Ukr.].
15. Kochura, O. O. (2015) Yevropeys'kyy sud z prav lyudyny v konstytutsiyno-pravovomu mekhanizmi zakhystu prav i svobod hromadyan Ukrainy [European Court of Human Rights in the constitutional and legal mechanism for the protection of the rights and freedoms of citizens of Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 / Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 216 p. [in Ukr.].
16. Zahal'na teoriya prava [General theory of law] : pidruch. ; za zah. red. M. I. Kozyubry. Kyiv : Vaite, 2015. 392 p. [in Ukr.].
17. Slotvins'ka N. D. (2017) Sudova praktyka yak dzherelo prava [Judicial practice as a source of law] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Nats. un-t «L'vivs'ka politekhnika». L'viv, 18 p. [in Ukr.].
18. Kononenko V. P. (2009) Zvy chayeva pryroda pretsedentnoho kharakteru rishen' Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny [Customary nature of the precedent nature of the decisions of the European Court of Human Rights] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.11 / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv, 19 p. [in Ukr.].
19. Kononenko, V. P. (2009) Zvy chayeva pryroda pretsedentnoho kharakteru rishen' Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny [Customary nature of the precedent nature of the decisions of the European Court of Human Rights] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv, 218 p. [in Ukr.].
20. Dudash, T. I. (2016) Praktyka Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny [Practice of the European Court of Human Rights] : navch. posibnyk. 3-ye vyd., ster. Kyiv : Alerta, 488 p. [in Ukr.].
21. Paleshnyk, S. I. (2016) Tlumachennya v sudoviyi praktytsi: ponyattya, osoblyvosti, vydy [Interpretation in judicial practice: concepts, features, types] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 185 p. [in Ukr.].
22. Popov, O. V. (2004) Teoretiko-pravovyye voprosy sudebnogo pravotvorchestva v Rossiyskoy Federatsiyi [Interpretation in judicial practice: concepts, features, types] : avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.01 / Volzhskiy un-t im. V. N. Tatishcheva. Tol'yati, 18 p. [in Russ.].
23. Zavhorodniy, V. A. (2017) Dzherel'nist' praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny [Sources of practice of the European Court of Human Rights]. *Porivnyal'no-analitychne pravo*, № 5, pp. 33–36. [in Ukr.].
24. Marchenko, A. A. (2015) Sudovyy pretsedent u pravoviyi systemi Ukrainy (1991-2010 rr.) [Judicial precedent in the legal system of Ukraine (1991-2010)] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / NAVS. Kyiv, 202 p. [in Ukr.].
25. Paliyuk, V. P. (2001) Rishennya Yevropeys'koho Sudu z prav lyudyny i praktyka roz'hlyadu tsyvil'nykh sprav sudamy Ukrainy [Decisions of the European Court of Human Rights and the practice of civil cases by the courts of Ukraine]. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*. № 2(24), pp. 53–56. [in Ukr.].
26. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiynym podannym 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsiyi Ukrainy (konstytutsiynosti) polozhen' statey 24, 58, 59, 60, 93, 1901 Kryminal'noho kodeksu Ukrainy v chastyni, shcho peredbachaye smertnu karu yak vyd pokarannya (sprava pro smertnu karu) vid 29.12.1999 № 11-rp/99 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional petition of 51 People's Deputies of Ukraine on the constitutionality of the provisions of Articles 24, 58, 59, 60, 93, 1901 of the Criminal Code of Ukraine in the part providing for the death penalty as a form of punishment on the death penalty] from 29.12.1999 № 11-rp / 99]. *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy* vid 11.02.2000 r., № 4, art. 126.
27. Kuts, H. (2002) Zastosuvannya norm Yevropeys'koyi konventsiyi ta pretsedentnoyi praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny sudamy Ukrainy [Application of the norms of the European Convention and case law of the European Court of Human Rights by the courts of Ukraine]. *Pravo Ukrainy*. № 2. pp. 18–23. [in Ukr.].
28. Shevchuk, S. Sudova pravotvorchist': svitovyy dosvid i perspektyvy v Ukraini [Judicial lawmaking: world experience and prospects in Ukraine]. Kyiv : Referat, 2007. 640 p. [in Ukr.].

29. Zavorodniy, V. A. (2015) *Pravova pryroda rishen' Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny* [Legal nature of decisions of the European Court of Human Rights]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiya*. Vyp. 15(1), pp. 19–22. [in Ukr.].

ABSTRACT

Vyacheslav Kovalenko. The precedent character of the decisions of the European Court of Human Rights for Ukraine. The article deals with review of the nature of judicial precedent of the European Court of Human Rights for Ukraine. In the article a study of the role of judicial precedent in the system of law of the European Union and Ukraine was conducted, and also the legal characteristics of judicial precedent in the legal system of Ukraine were disclosed.

It is also noted in the article, that since 2006, Ukrainian legislation officially recognized the case law of the European Court of Human Rights with its precedents as a legal source of Ukraine. The grounding of the point of view concerning the recognition of judicial precedent as a source of national law can be proved by the Law of Ukraine «On Enforcement of Judgments and Application of the Practice of the European Court of Human Rights», the Article 17 of which define, that «courts apply the Convention and the Court practice as a source of law while examining cases».

The article also analyzed different views of legal scholars concerning the above-mentioned issue. Thus, the author of the article divided their views into three categories-groups, which are divided into those who support the legislator's opinion on the acceptance of the ECHR's practice as a legal source, those who believe that the practice of the ECHR is only a source of interpretation, as well as those who deny considering court practice as a legal source at all.

As a result of the article, it is determined that since the ECHR with its main protocols acts as a legal source for Ukraine, and therefore the official interpretation, formulated by the ECHR, is binding for the domestic law enforcer. Yes, we have every reason to say today that by recognizing the ECHR, the Ukrainian legal system began its acquaintance with the case law.

Keywords: *case law, European Court of Human Rights (ECHR), source of law, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, ECHR.*

УДК 347.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-650-655

Люся МОЖЕЧУК®

доктор філософії в галузі права

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

МЕДІАЦІЯ ЯК ПОЗАСУДОВИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Розкрито зміст поняття «медіація» та виокремлені особливості її застосування, зважаючи на досвід зарубіжних країн. Зокрема, розглянуто практику використання альтернативного способу вирішення правових спорів у США, Великобританії, Канаді, Німеччині, Австрії, Польщі тощо. Цікавою є практика застосування процедури медіації у Німеччині, зокрема, сама процедура медіації проводиться судьями. Однією із затребуваних видів медіації є сімейна. В Австрії процедура медіації внесена в номенклатуру професій.

Особливості застосування процедури медіації має Канада, зокрема, вона вперше з'явилась в трудових спорах і згідно із законодавством вона є обов'язковою під час вирішення трудових спорів. Окрему увагу приділено питанню підготовки медіаторів у Австрії, Албанії, Німеччині, Швеції. Акцентовано на вимогах, що висуваються до особи, яка планує стати медіатором, зокрема, серед них – вік особи, проходження спеціального навчання, реєстрація в реєстрі медіаторів тощо.

Наголошено на міжнародному нормативно-правовому регулюванні застосування процедури медіації під час вирішення правових спорів.

Ключові слова: *адвокат, медіація, правові спори, медіатор, реєстр медіаторів, трудова медіація, сімейна медіація, суддя.*

© Л. Можечук, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8368-7447>

luca.moshetschuk@ukr.net